

*Nyírbogát a 700 éves település
Kiadvány a Bogáthy család emlékére*



Bogáthy család címere, festette: Bisku Tibor

Tisztelt Olvasó!

A szülőföld múltjának ismerete minden nyírbogáti lakos számára fontos. Fontosnak tartom megismerni múltunkat, hogy azokból kiindulva építhessük jövönket. Egy település életében is eljön az az időpont, amikor lakói elgondolkoznak azon, hogy honnan is kapta lakóhelyük a nevét? Kik is voltak azok a „Bogáthyak”? Habár természetesen sokan, sokat tudnak róluk, de bizonyára még többeket érdekel, hogy kik voltak ők, honnan jöttek, mivel foglalkoztak, milyen rangon éltek, mert egy idő után elfedi az idő. Ezen kiadvány azokhoz szól, akik kíváncsiak a Bogáthy család múltjára, s meg szeretnék ismerni azt, hiszen múlt nélkül nincs jövő. Mindaz amit a múltból hozunk, településünk egy darabja, mely továbbá építőköve lehet településünknek. Megismerni múltunkat, annyit jelent, mint jobban megismerni önmagunkat. Nyírbogát Nagyközség Önkormányzata ezzel a kiadvánnyal szeretne adózni a család emlékének. A Bogáthy család tagjai nemcsak településünk egyik legnagyobb földbirtokosai voltak, de megyénk és hazánk politikai, gazdasági, kulturális életében is kiemelkedő szerepet töltöttek be.

Ebben az évben, 2013-ban a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák LEADER fejezetének keretén belül a Nyírbogát Felemelkedéséért Alapítvány „Történelmi és irodalmi emlék és kiállítóhelyek létrehozása” című pályázat keretében lehetőséget biztosított a Bogáthy család számára egy új síremlék állítására, így önkormányzatunk végre méltó módon emlékezhet meg róluk.

Jelen kiadvánnyal jobban megismerhetjük egy nemes család életét, akik bár idegenből, német földről származtak, mégis fontosnak tartották, hogy hozzájáruljanak új hazájuk fejlődéséhez.

Tevékenységük legyen példa mindenünk előtt, nemcsak ilyen ünnepélyes pillanatokban, hanem a hétköznapokban is. Továbbá azt se feledjük, hogy maga a Bogát szó, ó-szlovén eredetű, magyar férfinév, **gazdag** szónak felel meg.



*dr. Simon Miklós
országgyűlési képviselő,
Nyírbogát polgármestere*

A szülőföld múltjának megismerése minden nyírbogáti lakos számára fontos, mert ez jelenti a gyökereket. Ezen kiadványunkkal szeretnénk bemutatni és egyúttal emléket is állítani a Bogáthy családnak, valamint megismertetni a lakosságot településünk múltjának egy szeletével.

Bogát vezér neve - akiről a település elnevezése is származik - már az államalapítás előtt ismert volt, aki előbb a horka, majd a gyula tisztséget viselte, egyik feladata pedig a magyar törzsek sóval való ellátása volt. A település környéke már a késő kőkorszak idején lakott volt, de első írásos említése 700 éve, 1310-ben történt. A XIV. század fordulója körül a település elnéptelenedhetett, de aztán újra épült. Erre utal 1345-ből az Újbogát név. Településünk határában található az Alföld legmagasabb pontja, a 183 méter magas Hoportyó. Községünk legrégebb épülete az iskolaudvaron áll, több mint 250 éves.

Bogát történetében két **Bogáthy család** is szerepet játszott. Az első 1405-ben tűnik fel a helyi földbirtokosok között, és minden bizonnal a XVI. század végéig élt itt. Anyagi erősödésüköt igazolja, hogy 1460-ban Kislétát is, 1484-ben pedig Nyírgelsét is birtokolták. 1552-ben Bogáthy Istvánt Szabolcs vármegye alispánjának választják meg. Ebben az időben érte el a település a legnagyobb fejlődést, amikor Bogáthy Istvánnak már 60 jobbágy portája volt. Ez azt jelenti, hogy a lakosság száma meghaladta az 1200 főt. Lehet, hogy a familia kihalt, de valószínűbb, hogy visszaköltöztek a dunántúli birtokaikra. Mellettük éltek még itt más birtokosok is (pl.: Izsépyek és a Dobayak).¹

A másik **Bogáthy család** 1865-ben tűnik fel a település életében, amikor is **Pscherer József** (1844-1910) magyar királyi tanácsos - aki a Badeni Nagyhercegség Überlingen nevű városkájában született egy mélyen vallásos római katolikus polgári család leszármazottjaként - megvásárolja a gróf Fáy birtokot. 1889-ben „bogáti” előnévvel magyar nemességet, továbbá címert kapott az uralkodótól, 1896-ban pedig Bogáthy-ra magyarosította a nevét.² **A családi címerük:** vörössel és kékkal négyszer vágott pajzs, 1. és 2. mezjében a vágásnál, hatszögű ezüst csillag. A 3. mezőben hármas zöld halmon, virító dohánynövény; a 4. mezőben arany búzakéve. Sisakdísz: három búzakalászt tartó, kinövő aranyszínű oroszlán. Takarók: vörös-arany – kék-ezüst.³ A címer jelmondata igazán beszédes:

„Suum cuique”- „kinek-kinek a magáét” (meg kell adni).

1. Fábián Károly: Nyírbogát története. Nyírbogát, 1991. 10., 14., 17-18., 13.

2. Komiszár Dénes kézirata, 2013

3. Magyarország vármegyei és városai. Szerk.: dr. Borovszky Samu. Budapest, 1900.

mek.oszk.hu/09500/09536/html/0019/36.html

Id. Bogáthy József neve az 1880-as évek végétől egyre gyakrabban tűnik fel a napi politikában, különböző egyletekben, fogadásokon stb.

Jelentős szerepet játszik a megyei közéletben is:

- a Szabolcs vármegyei Gazdasági Egyesület alelnöke,
- a megyei közgyűlés képviselője és közigazdasági előadója,
- a Ferenc József magyar király előtt tisztelegő látogatást tevő Millenniumi vármegyei lovas bandérium tagja,⁴
- a nyíregyházi Termény- és Áruraktár Részvénnytársaság igazgatóságának elnöke,⁵
- a Nyírvíz Szabályozó Társulat választmányi tagja majd elnöke (1908-1910)
- a Bóni Gyártelep és Mezőgazdasági Részvénnytársaság igazgatósági elnöke,⁶
- a Nyíregyháza-Mátészalkai helyi érdekű Vasút Rt. (1886) felügyelő bizottságának tagja,
- a Ferenc József Rend tiszti keresztese (1904),⁷

1884-ben felépült a település postahivatala, 1890-ben pedig az eklektikus stílusú Bogáthy-Kúria. Az utóbbi a korabeli leírások szerint⁸ „kényelmes és nagyobb szabású fényesen berendezett úrilak”⁹ volt. A parkjába telepített fák hatalmasra nőttek. A kastély jelentőségét mutatta, hogy 1945-ig innen irányították a község egyik legnagyobb birtokát és vele együtt szinte az egész település gazdasági életét.

A Bogáthy család minden napjai összeforrtak Nyírbogátéval. A kastélyba érkező vendégeket libériás inas fogadta, ahol gyakran találkozhattak az ország és a vármegye politikai, valamint egyházi vezetőivel is; akár családi eseményeken, akár pl. vadászatokon.¹⁰

4. Komiszár Dénes kézirata, 2013

5. Nyírvídek, 1910. március 27. 5.

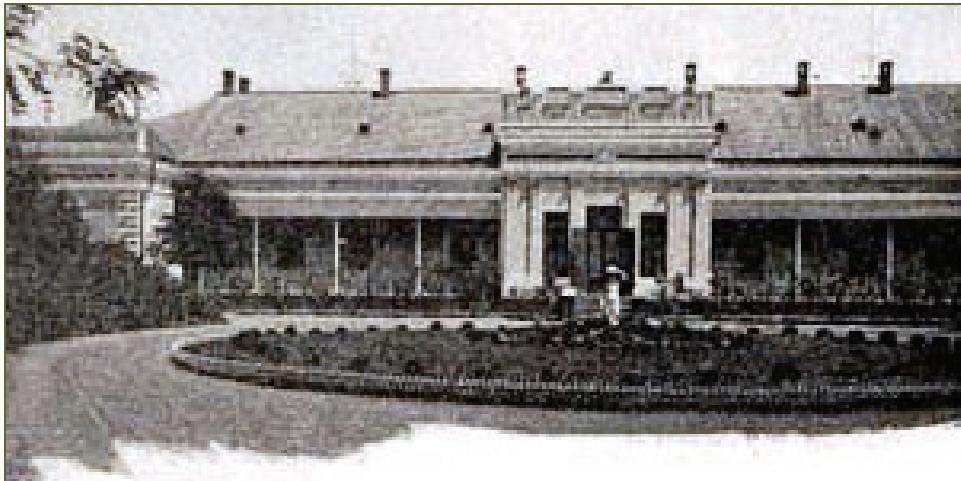
6. GALUT Családtörténeti Kutatóiroda munkája, 2007

7. Magyarország tiszti cím- és névtára, XXIV. Évfolyam, 1905. A M. Kir. Kereskedelemlügyi Minister Rendeleteből Szerkeszti és kiadja: A M. Kir. Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1905. 232., 30.

8. Komiszár Dénes kézirata, 2013

9. Magyarország vármegyei és városai. Szerk.: dr. Borovszky Samu. Budapest, 1900. mek.oszk.hu/09500/09536/html/0019/6.html

10. Komiszár Dénes kézirata, 2013



1. kép: A kúria régen¹¹

A család közel 2000 holdas birtokán többféle gazdálkodás folyt, így magas színvonalú ló-, szarvasmarha- és mangalica-tenyésztés. Ezek mellett volt még itt szeszgyár és gózmalom is, amelyek termékei ellátták nemcsak a település, hanem a környék lakosságát is.

Id. Bogáthy Józsefnak és feleségének, **daruvári Kacskovics Stefániának** (1854-1921) öt gyermeke volt:

Flóra	(1877-1942),
Miklós	(1881-1916),
József	(1887-1968)
Margit	(1878-1887) 9 évesen meghalt
István	(1882-1883) 3 hónaposan elhunyt

Bogáthy Flóra háromszor ment férjhez: 1899-ben schwegerhofi **báró Bothmer Jenő** (1866-1918) huszárszázadoshoz, a Ludovika Akadémia vívótanárához, akitől elvált. Következő férje, **békási Békássy Ernő** (1872-1914) császári és királyi kamarás, huszárszázados, tüzér őrnagy, aki az I. világháborúban halt hősi halált egy lovasroham közben. Megözvegyülése után ment feleségül **daruvári Kacskovics Dezsöhöz**.

Bogáthy Miklós Gyöngyösön, a császári és királyi 6. huszárezrednél szolgált századosként, amikor meghalt.¹²

11. Magyarország vármegyei és városai. Szerk.: dr. Borovszky Samu. Budapest, 1900. mek.oszk.hu/09500/09536/html/0019/6.html

12. Komiszár Dénes kézirata, 2013



2. kép:
Madách Imre íróasztala¹³

Ifj. dr. Bogáthy József (1887-1968) nyírbogáti földbirtokos gróf Tisza István miniszterelnök személyi titkára volt. Az ő felesége nem volt más, mint sztregovai és kiskelecsényi Madách Ella (Gabriella) (1902-1994), aki nagy drámaírónk, az „Ember tragédiája” szerzője, Madách Imre öccsének, Károlynak volt az unokája. A házasság révén került a familia tulajdonába, a kastélyba az a keményfa íróasztal, amelyen a családi hagyományok szerint Madách Imre a híres drámáját írta. Ez az íróasztal a háború után a nyírbátori Báthori István Múzeumba került. Házasságukból – sajnos – nem született gyermek.

1921-ben ifj. Bogáthy Józsefet saját kérelmére nyugdíjazták; ebből az alkalomból Horthy Miklós kormányzó a miniszteri titkári címet adományozta neki.

A kultúrának is nagy támogatója volt: 1937-ben Szabolcs Vármegye Könyvtárának 119 kötetet adományozott.¹⁴ Ezek között megtalálhatók a Magyar Törvénytár és a Képviselőházi Napló is.¹⁵

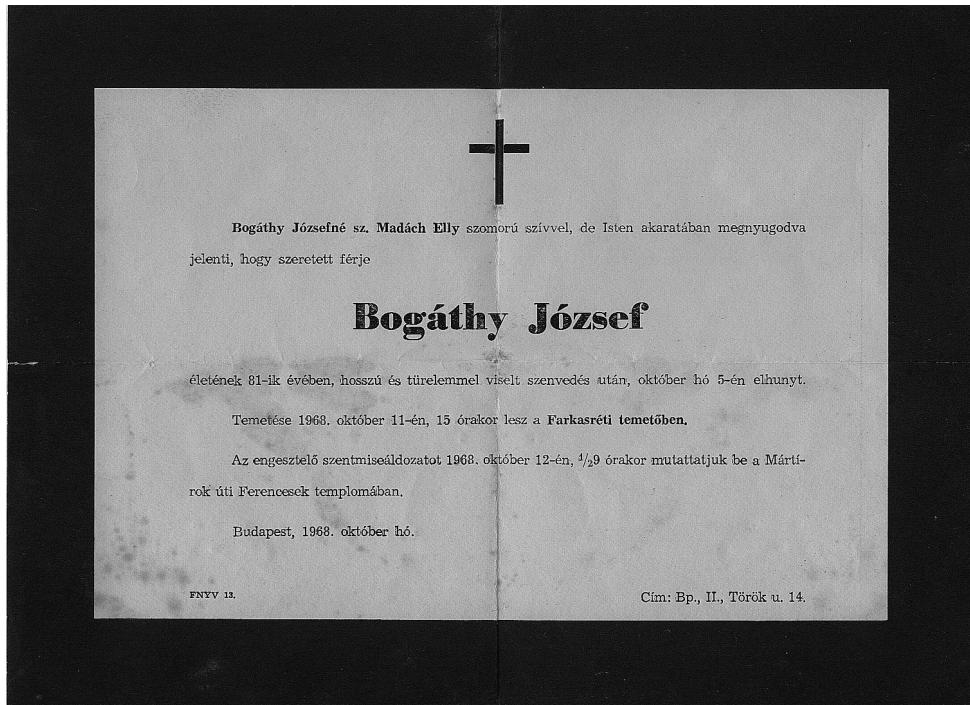
Ifj. Bogáthy Józsefnek Budapesten, a II. kerületi Török utca 14. szám alatt is volt egy társasháza. Az orosz megszállás a fővárosban találta őket. A család szűkös anyagi körülmények között élt, ami nem tette lehetővé, hogy ekkora házat birtokoljanak; egyenként eladogatták a lakásokat, maguknak csak egyet hagytak meg. A befolyt összegből egyszerű, de emberhez méltó körülmények között tudták élni minden napjaikat. Nyírbogáti kastélyukat a megszállók feldúlták, kifosztották, birtokát felosztották.

13. Magyar Nemzeti Múzeum Báthori István Múzeuma, Nyírbátor

14. Komiszár Dénes kézirata, 2013

15. Kalydy Zsuzsa: Nyíregyházi könyvtárak a két világháború között.
moksz.lib.unideb.hu/doc/Kallay_Rudolf/kalydy.rtff

Ifj. Bogáthy József 81 évesen halt meg és a Farkasréti temetőben nyugszik. A család egy része Nyírbogáton van eltemetve. A díszes családi sír drága, fekete márványanyagát azonban 1945 után eladták, a hamvakat a „temetődombról” a régi katolikus temetőbe helyezték.¹⁶



3. kép: Gyászjelentés¹⁷

Összegezve az eddig leírtakat: a Bogáthy család Nyírbogát történetében fontos szerepet játszott. Fellendült településünk gazdasági élete, megépült a kastély. A Bogáthy család vezető körökben is ismert volt és velük együtt bekerült a köztudatba a község is. Ezért is fontos megőrizni emléküket, hogy az utókor is tudjon róluk.

16. Komiszár Dénes kézirata, 2013

17. Forrás: Komiszár Dénes

A Bogáthy család síremléke



Készítette: „A Nyírbogát Felemelkedéséért Alapítvány” 2013-ban
A kuratórium elnöke: Hatházi Éva

Készítette: Domokos Sándor kőfaragó vállalkozó

*Kiadja: Nyírbogát Nagyközség Önkormányzata, 2013-ban
Szerzők:
Háda Csaba, Komiszár Dénes, Somlyai Lászlóné, Gyulyás Jánosné,
Szepesi Krisztina, Bodosai István*